

Léargas ar Phróisis an Bheartais: Conair an Bheartais Teanga: An tAcht Teanga Oifigiúil (2003)

Tuarascáil taighde

Dr. Clare Rigg, Dr Muiris Ó Laoire agus Dr. Vasiliki Georgiou

An Institiúid Teicneolaíochta Trá Lí

Ábhar

<i>Réamhrá agus comhthéacs</i>	<i>2</i>
<i>An t-eolas a bailíodh</i>	<i>2</i>
<i>An tAcht Teanga Oifigiúil (2003)</i>	<i>3</i>
<i>Peirspictíochtaí i leith na pleanála</i>	<i>4</i>
<i>Roinnt sainmhínithe</i>	<i>6</i>
<i>Na réamhthorthaí</i>	<i>7</i>
<i>An AT á chur ar an gclár</i>	<i>7</i>
<i>Idirbheartaíocht agus an téacs</i>	<i>7</i>
<i>An beartas á chur i bhfeidhm ar an urlár</i>	<i>7</i>
<i>An duine aonair</i>	<i>8</i>
<i>Cúinsí institiúideacha a chabhraíonn agus nach gcabhraíonn</i>	<i>9</i>
<i>Ról, Údarás agus Gréasáin na nOifigeach Teanga</i>	<i>11</i>
<i>Conclúidí</i>	<i>13</i>
<i>An beartas teanga agus an phleanáil teanga</i>	<i>13</i>
<i>Na Chéad Chéimeanna Eile</i>	<i>14</i>
<i>Próiseas an bheartais</i>	<i>15</i>

26 Samhain 2010

Taighde maoinithe ag an gComhairle um Thaighde Sna Dána agus sna hEolaíochtaí Sóisialta
Is iad na húdair fé dhear botúin ar bith sa téacs

Léargas ar phróisis an bheartais: Conair an bheartais teanga: An tAcht Teanga Oifigiúil (2003)

Réamhrá agus Comhthéacs

Sa tuarascáil seo tugtar cuntas ar chúlra, ar mhodheolaíocht taighde agus ar réamhthorthaí an taighde seo a bhí maoinithe ag an gComhairle um Thaighde sna Dána agus sna hEolaíochta Sóisialta. Rinneadh staidéar ar chonair an bheartais teanga i gcás an Achta Teanga ó dréachtadh go reachtúil é agus ó ritheadh é den chéad uair go dtí scéal a fheidhmithe ag comhlachtaí poiblí- sa chás seo in eagrais shláinte, oideachais agus sa rialtas áitiúil.

Aidhmeanna an tionscadail

Tuigtear go minic go gcuirtear beartas i bhfeidhm go córasach agus go dtéann sé mar a rachadh líne díreach ón reachtaíocht go cur i bhfeidhm. Sa tionscadal taighde seo táthar ag cuardach freagraí ar na ceisteanna seo a leanas:

- Cén cineálacha tionchair a bhíonn laistiar de bheartas agus den reachtaíocht teanga ag aon am ar leith?
- Cé hiad na daoine a mbíonn tionchar acu ar fhoclaíocht agus ar théacs na reachtaíochta?
- Cén cur chuige a bhíonn ag oibrithe a bhíonn ag plé le seirbhísí pobail agus beartas á chur i bhfeidhm acu?
- Cén bhaint a bhíonn ag taithí oibrithe ar an teanga agus a gcuid meoin ina

leith leis an tslí ina gcuireann siad beartas i bhfeidhm?

An rud nach raibh i gceist

Ní staidéar córasach ar thorthaí ná ar éifeacht an Achta Teanga (AT) a bhí i gceist. Níl aon bhreithiúnas á thabhairt anseo againn ar an Acht féin mar sin, cé go bhfuil dóthain eolais againn le pointí áirithe a tugadh faoi deara a roinnt libh.

An t-eolas a bailíodh

Cuireadh corpas foilseachán a bhain leis An Acht Teanga le chéile agus rinneadh 26 agallamh le rannpháirtithe ón rialtas lárnach, ón eagrais deonach agus leo siúd a mbíonn seirbhísí poiblí á soláthar acu. Roghnaíodh eagrais amháin sna réimsí seo a leanas: sláinte, oideachas agus rialtas áitiúil a raibh dualgais acu i leith cheantar Gaeltachta. I measc na dtéacsanna a ndearnadh scrúdú orthu, bhí tuarascálacha bliantúla agus preasráitis eisithe ag an gCoimisinéar Teanga agus ag an Roinn, turascálacha bliantúla agus scéimeanna teanga na n-eagrais poiblí agus miontuairisicí Dála. Comhfhreagras inmheánach agus aighneachtaí is mó atá againn ó na heagrais phoiblí. Cuireadh agallaimh ar rannpháirtithe a bhí ag plé leis an bpobal agus le bainisteoirí agus go sonrach ar thriúr atá ag obair mar Oifigigh Teanga sna heagrais phoiblí.

An fhoireann taighde

Thug foireann idirdhisiplíneach faoin taighde seo i Scoil an Ghnó, Scoil na hÉigse agus an Léinn Shóisialta san Institiúid Teicneolaíochta Trá Lí. Bhí triúr i gceist: An Dr. Clare Rigg, An Dr. Muiris Ó Laoire, agus an Dr. Vasiliki Georgiou.

Focail Bhuíochas

Ba mhór ag na húdair mórbhuíochas a ghlacadh leo siúd ar fad a chuir eolas ar fáil dóibh le linn an taighde. Tá an taighde seo maoinithe ag an gComhairle um Thaighde sna Dána agus sna hEolaíochta Sóisialta. Is iad na húdair amháin fé dear botún ar bith atá sa tuarascáil.

An tAcht Teanga Oifigiúil (2003) (AT)

Reachtaíodh an tAcht Teanga in 2003 agus cuireadh i bhfeidhm trí bliana ina dhiaidh sin é. Is é an chéad phíosa reachtaíochta é ó 1922 a dheimhníonn soláthar seirbhísí trí mhéan teangacha oifigiúla an stáit; Gaeilge agus Béarla¹. Is é príomhaidhm an Achta ná feabhas a chur de réir a chéile ar na seirbhísí a sholáthraítear don phobal trí dhualgais i leith na dteangacha a chur ar chomhlachtaí poiblí. Eascraíonn na dualgais sin ó phríomhsholáthar an Achta, ó shocraithe reachtúla a rinneadh ina dhiaidh sin agus ó threoirínte maidir leis na scéimeanna teanga a chuir gach eagrais poiblí ar fáil i gcomhar le

treoir agus aontú a fháil ón Roinn Gnóthaí Pobail, Comhionannais agus Gaeltachta. Tháinig an scéim faoi anáil scéim na Breataine Bige. Is féidir gach scéim a athnuachan agus déantar imlíniú inti ar na seirbhísí a chuirtear ar fáil don phobal trí mheán na Gaeilge de réir a chéile thar tréimhse trí bliana. (feic Walsh agus McLeod 2008). Ní dhéantar aon soláthar cuir i gcás maidir le hábhar shuíomh idirlín- seo rud a thiocfadh faoi shainchúram scéime. Is é Oifig an Choimisinéara Teanga a ghlacann príomhchúram fheidhmiú an Achta uirthi féin. Is oifig reachtúil í seo ar aon dul le ombudsman a bunaíodh faoi anáil sheirbhís fheidearálach Acht Teangacha Cheanada²(1985) chun monatóireacht a dhéanamh ar an gcaoi a bhfuil forálacha Acht na dTeangacha Oifigiúla á gcomhlíonadh ag comhlachtaí poiblí agus gach beart riachtanach a dhéanamh chun a chinntiú go ndualgais i leith an Achta. Tá neamhspleáchas iomlán aige ina ról mar Choimisinéir Teanga.

Bunús an Taighde

Bhí dhá chúis leis an taighde ar an AT mar staidéar cáis:

1. is píosa reachtaíochta é a bhfuil discríd áirithe ag baint leis- níl ach cúpla príomhfhoráil ag baint leis. Cuirtear formhór na ndualgas ar na

---

¹ <http://www.pobail.ie/ie/>

---

² <http://lois.justice.gc.ca/PDF/Statute/O/O-3.01.pdf>

comhlachtaí pobail de bharr na n-ionstram reachtúil agus na scéimeanna teanga. Tá solúbhacht ag baint leis na scéimeanna mar go dtugann siad cead do na comhlachtaí bheith rannpháirteach sa phleanáil teanga agus glacann siad freagracht as na torthaí a bhíonn uirthi. Ó thaobh beartais de, is fiú breathnú go mion ar an gcaoi ina ndéantar idirbheartaíocht idir an Roinn agus na comhlachtaí agus na heagrais i ndrúchtadh agus in aontú na scéimeanna;

2. is sampla é an AT de nua-athrú nach gcláíonn le cleachtais sheanbhunaithe. Tá dhá rud i gceist anseo:

- an dualgas ó thaobh dlí déileáil leis an bpobal trí mhéan na Gaeilge agus cearta teanga a dheimhniú den chéad uair do shaoránaigh- athrú é seo ó sheanbheartas a bhí bunaithe ar threoirínte neamhrechtúla a ndearnadh faillí iontu.
- mórathrú a bhí sa chreat reachtúil ón seanchleachtas a bhí doiléir agus mianaidhmeach agus nár tugadh aird air. Tugadh cearta teanga do shaoránaigh den chéad uair.

Tá na rudaí seo fíor i dtaobh beartais ar bith, ach tá an scéal níos inspéise fós nuair a bhíonn beartas teanga i gceist. Tá áit faoi leith ag an teanga agus ag an bpleanáil teanga i stair na tíre mar a mbíonn tocht agus mothúcháin i gceist. Tá dlúthbhaint ag teanga le féiniúlacht (eitneachas, náisiúntacht, inscne). Bhí baint riamh ag an nGaeilge le tógáil náisiúin agus tá áit aici ó bhunú an stáit i leith i mbeartais rialtais agus i ndáileadh maoinithe. Is minic í luaite le cúrsaí cearta ón ithir aníos.

Peirspictíochtaí i leith na pleanála

An gnáth-pheirspictíocht

Próiseas líneach cuid mhaith atá i gceist sa bheartas agus phleanáil teanga: Seo mar a bhíonn:

- Sainiú faidhbe
- Roghnú réitigh/ nó réiteach
- Ceapadh dlí (dlíthe agus treoirínte)
- Feidhmiú

Má fhéachtar ar an mbeartas teanga mar seo, déanann an rialtas na cinní go lárnach. Is ionann cur i láthair agus riarachán. Ní thugtar aon aird ar luacha, fhéiniúlacht ná ar mhothúcháin. De réir na peirspictíochta seo bíonn beartas mar a bheadh brú ón mbarr anuas ar dhaoine.

An pheirspictíocht chomhaimseartha

Tá tuiscint eile ar an mbeartas teanga ag teacht chun cinn le blianta beaga anuas áfach. Féachtar ar an mbeartas mar bhealach nó mar chonair a mbíonn na toisí seo a leanas ag baint leis:

- an beartas á chur ar an gclár polaitiúil
- an idirbheartaíocht chun aontú ar théacs an bheartais
- an feidhmiú
- cur i bhfeidhm agus monatóireacht

Ach is bealach idirghníomhach atá i gceist lena mbaineann castachtaí daonna, idirbheartaíochtaí agus bíonn íde-eolaíochtaí, tuairimí agus smaointe ag iarraidh an lámh in uachtar a fháil ar fud na conaire seo an t-am ar fad. (Feic léaráid 1 ar chastacht an AT).

Ní leanann an cur i bhfeidhm go díreach sna sála ar reachtaíocht. Tá an cur i bhfeidhm i bhfad níos casta. Baineann an cur i bhfeidhm leis an tuiscint atá ag na daoine atá ag cur an beartas féin i bhfeidhm sa suíomh áitiúil (ar an talamh). Baineann dúshlán le tuiscint chruinn a fháil ar idirghníomhú an ghnáthdhuine le beartas ar bith atá le cur i bhfeidhm aige.

Sa taighde seo rinneadh iniúchadh ar an gcaoi ina ndéanann oibrithe an tAcht a chur i bhfeidhm laistigh de pharaiméadair agus de na constaicí an láthair oibre. Bhíothas ag

tarrac cuid mhaith as taithí na n-oibrithe seo ar na dioscúrsaí a shamhlaíonn siad leis an réimse poiblí. Is í buntéis ár gcuid taighde ná go gcuirtear beartais i bhfeidhm ar an talamh seachas áit ar bith eile, (í. ar an láthair oibre) trí iarrachtaí na n-oibrithe lena é a chur i bhfeidhm

Roinnt Sainmhínithe

Seo roinnt sainmhínithe a bhaineann go dlúth le ról an duine aonair le linn chur i bhfeidhm beartais teanga ar bith:

Gníomhaí Sóisialta: Duine nó daoine a thógann cúram gníomhaithe air/orthu féin agus a mbíonn tionchar aige/acu.

Fiontraíocht Institiúideach: Gníomhaíochtaí ag daoine áirithe nó duine ar leith atá in ann athruithe a chur i gcrích trí dhul i bhfeidhm ar ghréasáin agus trí argóintí á áiteamh ar a gcomhoibrithe chun a gcuid tacaíochta siúd a fháil. Bíonn stádas faoi leith acu laistigh d'eagraíocht ach ní gá go mbeadh an cumhacht lárnach acu.

Íochtarán- an cumhacht ag an té ar an imeall

Seo gníomhaithe nach bhfuil cumhacht ainmnithe ar bith acu laistigh d'eagras ach atá an-chumachtach i ndáiríre nuair a thagann sé chomh fada le beartas a chur i bhfeidhm. Gníomhaíonn siad de réir traidisiún agus de réir nósmaireachtaí áitiúla an t-am ar fad. Is annamh a bhriseann siad nós.

An comhthéacs institiúideach

Cabhraíonn comhthéacs an láthair oibre leis an ngníomhaí sóisialta nó cuireann sé bac lena chuid iarrachtaí le beartas a chur i bhfeidhm.

Na Réamhthorthaí

Conair an bheartais: Míniú

An AT á chur ar an gclár

Cuireadh an AT ar an gclár polaitiúil sna nóchaidí déanacha agus ag tús na mílaoise nua. Bhí blianta feachtais laistiar de. Ba thoradh é seo ar na rudaí seo a leanas:

- ~ Gníomhaíochaí ar son na teanga sna 1970í agus sna 1980í
- ~ Brústocaireacht ag na heagrais dheonacha teanga sna 1990í
- ~ Gluaiseachtaí idirnáisiúnta cearta teanga
- ~ Breithiúnas fabhrúil dlí (Breithiúnas Hardiman 2001) a chuir dlús le reachtaíocht

Idirbheartaíocht agus an téacs: An Fhiontraíocht Institiúideach

Maítear anseo go raibh ról faoi leith ag eagrais teanga leis an Acht a bheith á chur ar an gclár polaitiúil

Tá fianaise den fhiontraíocht institiúideach le sonrú ar a gcuid iarrachtaí agus iad ag baint lántairbhe as eiseamláireacha idirnáisiúnta agus ag cothú na ngréasán idirnáisiúnta chun an fód a sheasamh agus chun na hathruithe a theastaigh a thabhairt chun críche. Tá

samplaí ar leith de seo le sonrú sna fíricí seo a leanas:

- ~ Ag dul i dteagmháil le Teachtaí Dála agus argóintí réamhdhéanta acu i dtaobh an Achta
- ~ An chomhdháil i mBÁC in 1998 ina raibh béim ar chleachtais agus eiseamláireacha idirnáisiúnta- agus óráid ag Aire ó Ceanada á tabhairt ann.
- ~ An turas a thug Coimisinéir Ceanada go hÉirinn in 2002
- ~ Na straitéisí a úsáideadh le haird a dhíriú ar na meáin agus trí fhoileacháin agus cruinnithe ar an ngá a bhí leis an AT.

An beartas á chur i bhfeidhm ar an urlár

Cé go mbíonn cúram chur i bhfeidhm an Achta ar bhainisteoirí sinsearach, fuarthas amach go raibh ról tábhachtach i ndréachtadh scéimeanna ag:

- ~ an mbainisteoir sinsearach;
- ~ an oifigeach teanga;

~ daoine san eagrais a raibh suim sa
Ghaeilge acu.

Tá cumhacht láidir ag daoine áirithe seachas
a chéile mar sin nuair a bhíonn beartas á
chur i bhfeidhm sa láthair oibre.

An duine aonair

Féachtar anseo ar an bhfiontraíocht
institiúideach, ar an íochtarán, ar thraidisiúin
an láthair oibre agus ar an gcur chuige
maorlathach.

An Cur Chuige Maorlathach

Ní raibh i gceist san AT dar le cuid d'ár
rannpháirte ach píosa eile reachtaíochta
nárbh fholáir a chur i bhfeidhm.

“Seo an dlí agus ní mór dúinn é a
chomhlíonadh”. Mar a dúirt duine
amháin: Má deirtear a leithéid,
caithfear déanamh dá réir”

Ach bíonn i bhfad níos mó i gceist seachas
na ráitis a thagann uathu:

“Ná bris nós”

Bíonn an dearcadh seo le fáil go minic ar an
láthair oibre. Nuair a iarrtar ar oibrithe beartas
nua a chur i gcrích, d'fhéadfadh drogall
bheith orthu de bharr an mheoin seo.

Uaireanta ní raibh i gceist leis an AT ach
beartas *eile* a bhí le cur i gcrích- b'fhoinsé
dhrogaill go minic é agus cuireadh ag bun
liosta na n-aidhmeanna a bhí le baint amach
ar an láthair oibre. Muna raibh suim faoi leith

ag oibrithe áirithe ann, níor bacadh mórán
leis- b'ionann é agus beartas eile i measc na
mbeartas uile.

Bhí easpa cumarsáide maidir le tábhacht na
scéime ar an láthair oibre agus níor míníodh
dualgais an Achta i gceart d'oibrithe (tugadh
seo faoi deara i dtuarascáil an Choimisinéara
2007³).

Ach nuair a bhíonn fonn gníomhach ar
eagrais an tAcht a chur i bhfeidhm, bíonn dea-
thoradh i gceist níos minice ná eile. Seo mar
a bhíonn de ghnáth ina leithéid de chás:

Fiontraíocht institiúideach

In eagrais amháin bhí ról lárnach agus ról an-
ghníomhach ag an Oifigeach Teanga, Bhí an
duine seo gníomhach, bhí meas ag na
hoibrithe i gcoitinne ar an oifigeach agus bhí
dlúthmhuintearas i measc fhoireann an
eagrais i gcoitinne. Bhí cruinnithe agus
comfhreagras rialta leis na hoibrithe faoin AT.
D'fhéach an tOifigeach chuige go raibh
ardchaighdeán á sholáthar i gcónaí maidir le
seirbhísí a chur ar fáil.

Bhí tuiscint mhaith ag an oifigeach seo ar an
ról a bhí á imirt aige laistigh agus lasmuigh
den eagrais. Bhí dlúthbhaint idir féiniúlacht nó
féiniómhá phearsanta agus dualgais na
gairme. Cainteoir dúchais Ghaeilge ab ea an
t-oifigeach seo agus bhí suim mhór sa teanga

---

³ <http://www.coimisineir.ie>

aige agus ba mhór aige dán na Gaeilge. Theastaigh uaidh gach cúnamh agus gach treoir a thabhairt. D'fhéach sé chuige i gcónaí dóthain maoinithe a fháil chun le cúram an AT a chur chun cinn.

An tlocharán

I gceann amháin de na heagrais ar deineadh iniúchadh air, bhí suim láidir sa Ghaeilge ag duine amháin de na daoine ba chumhachtaí ann. Bhí an duine seo ina bhainisteoir ar an eagrais agus ceapadh gurbh é an duine seo an t-aon duine san eagrais a d'fhéadfadh an AT a chur chun cinn agus oibrithe a iompú ar a shon.

“Ba mise an t-aon duine a d'fhéadfadh an beartas a thabhairt chun críche ba mise an t-aon duine a nocht suim ar bith ann...”

Réitigh an duine seo scéim mhór mhaith ach nuair a tugadh faoin scéim a chur i bhfeidhm, bhí ar an duine seo athmhachnamh a dhéanamh ar na codanna den scéim a bhí indéanta ó thaobh feidhmithe de laistigh den chomhthéacs áitiúil ina raibh an duine seo ag obair.

I bhfocail eile athraíodh a raibh sa scéim chun go mbeadh sé in oiriúint don chomhthéacs iochtaránach nó an comhthéacs ar an talamh nó don chomhthéacs áitiúil.

Cúinsí institiúideacha a chabhraíonn agus nach gcabhraíonn

Bíonn tionchar ag cúinsí institiúideacha ar an duine aonair san institiúid. Dírítear sa chuid a leanann thíos ar an tionchar seo.

Má bhíonn éileamh áitiúil ar sheirbhísí, cabhróidh sé go mór le seasamh an AT san eagrais. Má thuigeann daoine aonair san eagrais an tábhacht a bhaineann leis an AT, cabhraíonn sé sin go mór chomh maith.

Má bhíonn éileamh ar sheirbhísí ag an bpobal, feictear fiúntas an Achta; más cearta teanga amháin a bhíonn á lua le heileamh seirbhísí trí Ghaeilge ní éireoidh chomh maith céanna leis agus beidh plé nach bhfuil tuillte ar chostais an AT agus araile.

Sa Ghaeltacht nuair is í Gaeilge teanga an teaghlaigh féachtar go dearfa ar an Acht- is saoránaigh iad daoine a éilíonn an tAcht a bhfuil cearta acu- tá na seirbhísí dlite dóibh. Is cabhair í an AT chun na seirbhísí seo atá dlite a chur ar fáil.

I gcomparáid leis sin, nuair nach mbíonn ardchumas teanga i measc fhoireann an eagrais, nuair nach mbíonn teagmháil laethúil le cainteoirí dúchais i gceist, nuair nach mbaintear úsáid laethúil as an teanga agus nuair a chuirtear seirbhísí ar fáil gan mórán teagmhála leis an bpobal ar chor ar bith (oibreacha bóthair, uisce camrais, riarachán

oideachais), seans maith sna cásanna sin nach mbeadh mórán tuisceana ag oibrithe eagrais ar an ngá atá leis an AT sa chéad áit. Feictear an AT mar rud breise agus mar chostas breise. Ach níl aon bhaint ag an dearcadh seo go minic le cumas daoine sa teanga ná lena gcuid suime inti. Féach an ráiteas thíos mar shampla:

Bainisteoir Sinsearach sa Rialtas Áitiúil
Dheineas na hábhair ar fad trí mheán na Gaeilge- t a' fhios agat...agus chaitheas samhradh iomlán sa Ghaeltacht tá a fhios agat agus bhíos in ann fós éisteacht le TG4 agus tuiscint a bhaint as an gcuid is mó de- agus ceapaim gur rud maith is ea é sin – na páistí chomh maith. Féachaim chuige go gcaitheann siad a lán ama ar Ghaeilge –tuigean siad an tábhacht a bhaineann léi agus rudaí mar sin. Ní féidir a shéanadh nach gcosnaíonn sé airgead – nílimid ag rá a malairt- ach le comharthaí agus mar sin tá sé daor. Tá go leor boscaí le tic a chur iontu sa lá atá inniu ann.

Úsáideoirí na seirbhísí

Tá tuairim i mbéal is i mbráid nach bhfuil éileamh coitinn ar sheirbhísí trí mheán na Gaeilge ach tá an scéal seo casta go leor. Deir an Coimisinéir Teanga (2007) ina thuairisc nach bhfuil a fhios ag an bpobal go bhfuil seirbhísí ar fáil dóibh. Mar sin ní éilítear na seirbhísí san. Mar a dúirt cainteoir dúchais amháin linn:

Más maith liom cáin a fháil don ghluaistear agus má bhíonn slua mór ag scuaine na Gaeilge nílím chun fanacht ann chun mo ghnó a dhéanamh trí Ghaeilge.

Muna gcuirtear in iúl go fonnmar go bhfuil seirbhísí ar fáil, ní éireoidh leis an AT.

Cineál na seirbhísí

Tuigtear an t-éileamh a bhíonn ag an bpobal ar sheirbhísí. Go minic is iad na cáipéisí a bhíonn le haistriú an príomhchúram a bhíonn ar eagrais i leith an AT. Ach, fé mar a dúirt duine amháin d'ár gcuid rannpháirtithe:

Cén duine as mbeadh fonn air na cáipéisí seo a léamh i nGaeilge nó i mBéarla?

Cumas

Teicniúil. Bíonn cumas ag eagrais áirithe freastal ar riachtanais- ní bhíonn an cumas seo ag eagrais eile de bharr easpa acmhainní daonna, teicneolaíochta agus airgid. Bíonn ceisteanna á n-ardú a bhaineann le hacmhainní ríomhaireachta- a bhaineann le ticéid a phriontáil leis an sínté fada orthu. Níor glacadh le ceisteanna mar seo mar leithscéalta gan an AT/scéimeanna a chur i bhfeidhm mar a léirigh an Coimisinéir Teanga. Tá an chuid is mó de cheisteanna mar seo réitithe anois.

Airgeadais. Níor cuireadh maoiniú breise ar fáil do chomhlachtaí pobail chun an Acht a chur i bhfeidhm, Bhíothas ag súil go n-úsáidfí maoiniú nó cistí reatha chuige sin. Cé go ndéantar áibhéil go minic ar na meáin ina thaobh seo, fós féin, bíonn costais ar na comhlachtaí poiblí áfach maidir le cur i

bhfeidhm an AT le n-íoc as aistriúchán, ranganna teanga agus oiliúna, clódóireacht, comharthaí agus araile. Ardaíodh ceisteanna go minic san aiseolas a chuir na rannpháirtithe ar fáil dúinn maidir leis seo agus bhí lua go minic ar luach ar airgead.

Foireann. Na constaicí is mó a luaitear le feidhmiú an AT ná na hacmhainní daonna agus ceisteanna foirne. Níl dóthain cainteoirí líofa ar fáil chun seirbhísí trí Ghaeilge a chur ar fáil. Tá líon na gcainteoirí líofa íseal go leor sna heagrais ar fad agus de réir na scéimeanna, dírithe ar ranganna agus ar oiliúint don fhoireann i ngeall air seo. Bíonn sárchumas teanga ag teastáil i gceist i gcás ghlaonna éigeandála agus sa ghnáthchumarsáid má bhíonn seirbhís den scoth le cur ar fáil. Cabhraíonn na ranganna teanga leis an bhfoireann a chumasú in úsáid na bunteanga ach go dtí seo níl toradh éifeachtach orthu.

Ról, Údarás agus Gréasáin na nOifigeach Teanga

Bíonn fonn ar dhaoine áirithe tacú le feidhmiú an AT ach ar deireadh brathann a gcumas le míreanna an Achta a chur i gcrích go mór ar an rochtain atá acu ar acmhainní agus ar an stádas atá acu laistigh den eagrais. Seard atá i gceist le stádas anseo ná an ról oifigiúil atá acu san eagrais, m.sh bheadh cead ag cuid

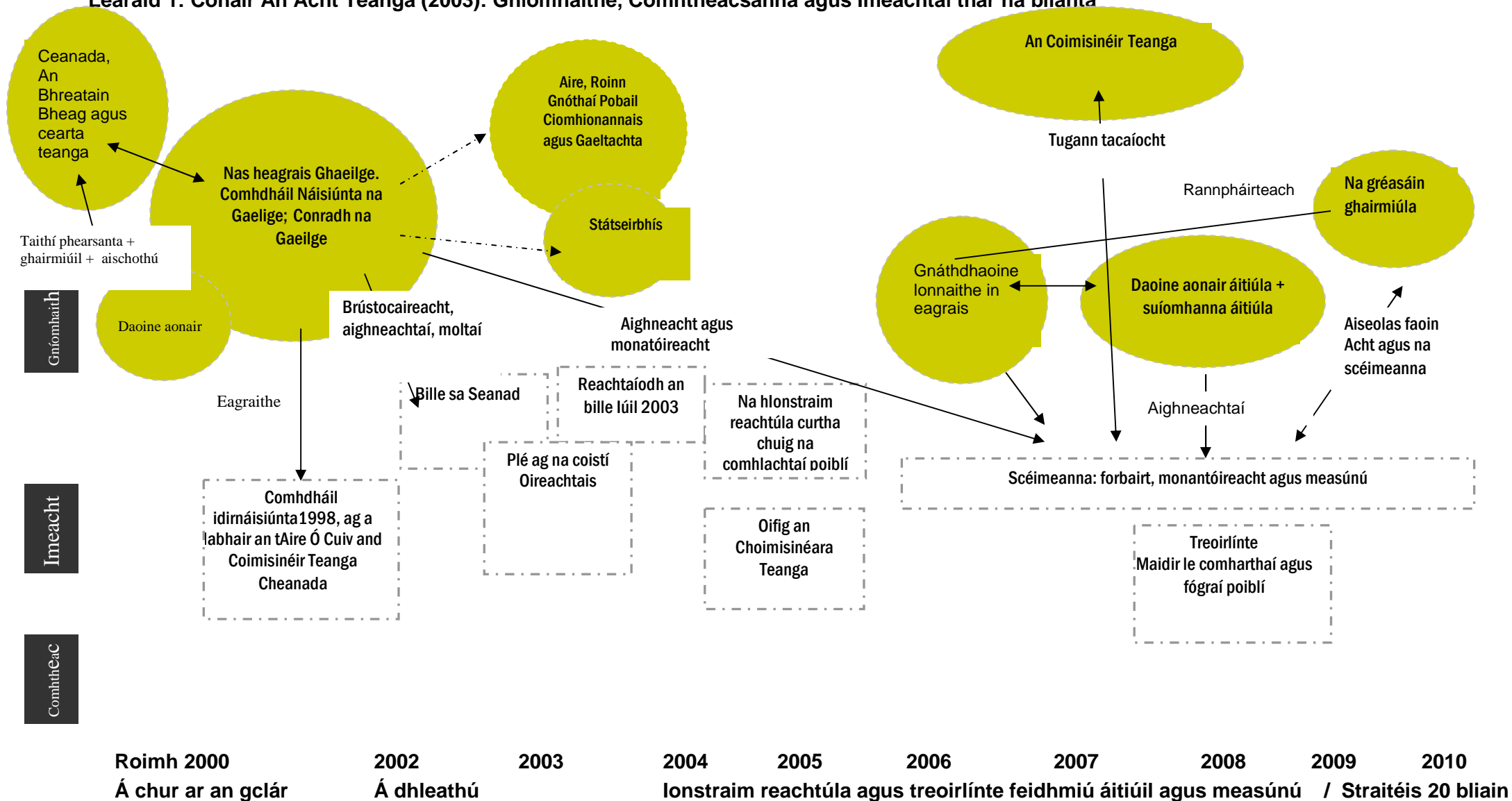
acu cinní a dhéanamh ach gan an cead sin ag cuid eile acu. Bíonn tionchar ag an tuiscint a bhíonn acu i leith a gcuid rólanna féin ar a gcumas chun gníomhaithe chomh maith céanna.

Sa staidéar seo, léiríodh i gcás amháin nach raibh deacracht maidir le feidhmiú an Achta mar go raibh ról bainistíochta ag an oifigeach teanga, bhí gréasáin ag tacú leo agus bhí an bainisteoir réamhghníomhach go maith. Bhí an fhoireann an-dearfa i leith an Achta agus tuiscint mhaith acu ar an gcúis go raibh gá le seirbhísí as Gaeilge agus bhí cuid den fhoireann a raibh cumas maith acu sa teanga.

Ardaíonn sé seo ceisteanna faoin ról ab éifeachtaí a shamhlaítear leis an Oifigeach Teanga san eagrais:

- ~ stádas bainistiúil nó neamhbhainistiúil;
- ~ an treoir agus an tacaíocht inmheánach a chuirtear ar fáil dóibh;
- ~ an daoine iad nach lorgaíonn daoine ach aistriúcháin orthu?
- ~ an dtugann siad comhairle straitéiseach faoin gcur i bhfeidhm?
- ~ an gcabhraíonn siad le comhlíonadh an Achta?
- ~ cén ról atá acu: freagraí a thabhairt ar cheisteanna ón bhfoireann nó feasacht a ardú agus cur leis an ndeachleachtas.

Léaráid 1: Conair An Acht Teanga (2003): Gníomhaithe, Comhthéacsanna agus Imeachtaí thar na blianta

Conclúidí

Mar fhocal scoir ba mhaith linn trí phointe eile a lua agus a mhíniú:

- An beartas teanga agus an phleanáil teanga;
- An AT- rudaí a chabhraíonn agus rudaí nach gcabhraíonn;
- Próiseas an bheartais i gcoitinne.

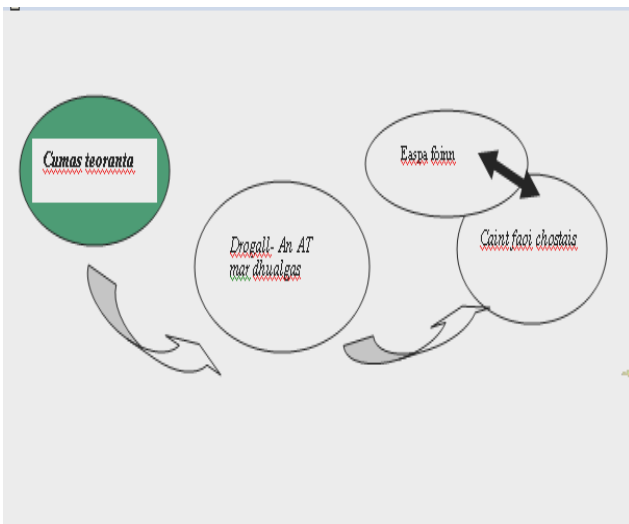
An beartas teanga agus an phleanáil teanga

Is ar an talamh a chruthaítear agus a chuirtear an beartas teanga i bhfeidhm i ndáiríre, mar a dtéann gníomhaithe áitiúla i ngleic leis (bainisteoirí agus

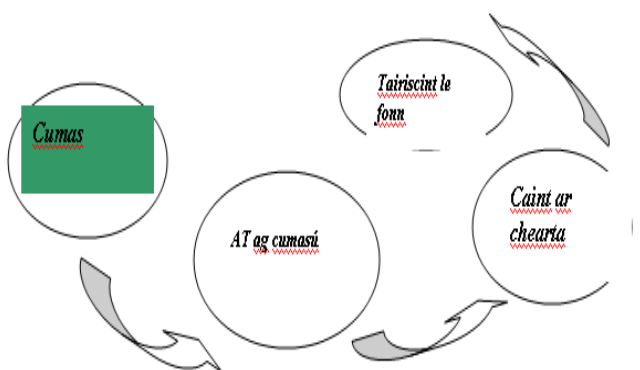
gnáthoibrithe). Déanann siadsan a gcion féin den bheartas agus cuireann siad a leagan féin air de réir na gcúinsí agus na dtraidisiún áitiúla. Tá tábhacht ag baint le daoine aonair sa phróiseas, leis an bhfonn, an eolas agus leis an taithí phearsanta; ach bíonn tionchar an-láidir ag an eagrais ar an méid gur féidir leis an duine aonair a bhaint amach, ag brath ar a stádas san eagrais, na greásáin inmheánacha agus seachtracha agus rochtain ar achmhainní.

Cuirtear seo in iúl i léaráidí 2 agus 3.

Léaráid 2: Cumas teorantas agus gá le breis tacaíochta ón mbainistíocht

Léaráid 3 : Cumas agus acmhainní : rogha cheart curtha ar fáil

D'fhéadfadh na tosca seo teacht le chéile chun rogha cheart a chur ar fáil do chainteoirí Gaeilge nó chun cur le héileamh íseal. In eagrais mar a bhfuil cumas teoranta iontu maidir le Gaeilge, bítear ag súil níos mó le drogall agus frustrachas agus ní bhíonn seirbhísí á soláthar go fionnmhar. Bíonn gá le hionchur dearfa ón mbainistíocht go háirithe má bhíonn meon “ná bris nós” forleathan san eagrais. Nuair a bhíonn cumas maith ó thaobh cainteoirí Gaeilge ag eagrais, téann sé sin i gcion ar thairiscint fhionnmhar seirbhísí agus bítear níos oscailte don Acht.

Na Chéad Chéimeanna Eile

Déantar achoimriú i léaráid 4 thíos ar na tosca atá ag cabhrú agus na cinn nach bhfuil ag cabhrú le feidhmiú an AT

Léaráid 4: Na tosca a chabhraíonn agus nach gcabhraíonn le feidhmiú an AT

<ul style="list-style-type: none"> • Cabhraíonn • Tuiscint ar <i>éileamh</i> ón bpobal • Tuiscint ar <i>úsáideoirí seirbhíse</i> • Fonn cur leis an <i>éileamh</i> ar sheirbhísí • <i>Claonadh</i> dearfa/meas ar Ghaeilge • Foireann le <i>cumas</i> Gaeilge • <i>Glacadh</i> le gá leis an Acht a chur i bhfeidhm • <i>Scéimeanna</i> teanga le spriocanna insroichte • <i>Oifigigh teanga</i> atá ábalta gníomhú • Oifig an <i>Choimisinéara</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • Ní chabhraíonn • <i>Easpa fócais</i> ar an úsáideoir • Tuisint teoranta ar <i>sheirbhís</i> • Easpa ceangail idir AT, <i>treoirínte agus úsáid</i> • An iomarca <i>béime ar ranganna</i> • Easpa polasaí <i>earcaíochta</i> • Easpa foinn <i>chun seirbhísí a sholáthar</i> • Easpa <i>dreasachta</i> • Easpa luach <i>saothair nó pionós</i>
--	--

Próiseas an bheartais

Ag bogadh ar aghaidh ón mbeartas teanga i gcás an AT agus ag trácht ar an mbeartas i gcoitinne, tá súil againn go gcruthaíonn an staidéar seo an gá a bhaineann le féachaint ar an ngníomhaí “ar an talamh”, mar a déarfá agus ar an tionchar atá aige i bhfeidhmiú beartais ar bith. Is fiú féachaint lasmuigh dár gcuid réimsí féin (sa chás seo staidéar bainistíochta agus eagrúcháin) chun dearcadh úr a fháil ar phróiseas na pleanála. Feictear i léaráid a haon (thuas) gach comhthéacs a bhaineann le cur i bhfeidhm an bheartais. Is féidir dul i bhfeidhm ar gach comhthéacs díobh sin.

Mar sin tá cumhacht ag an ngníomhaí “ar an talamh”- ní fhéachtar air a thuilleadh mar dhuine a ghlacann go géilliúil leis an mbeartas. Anois glactar leis gur gníomhaí sóisialta atá ann a bhfuil tionchar cumhachtach aige ar fheidhmiú an bheartais laistigh de chonstaicí an eagrais. Sa chaoi seo tá tionchar tábhachtach ag an ngníomhaí “ar an talamh”.